

Izvršni postupak

Pripremile:

sutkinja Mirela Omanović mag. iur.

dipl. iur. Tanja Šabić

sutkinja Nina Šabić

1. Primjena člana 37. Zakona o izvršenom postupku FBiH u praksi

Član 37. Zakona o izvršenom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, br. 32/03, 52/03, 39/06, 39/09 i 35/12 - ZIPFBiH), Utvrđivanje dužnikove imovine, u relevantnom dijelu reguliše sljedeće pravne situacije:

(1) Tražitelj izvršenja može u prijedlogu za izvršenje koji se zasniva na izvršnoj ispravi zahtijevati da sud prije donošenja rješenja o izvršenju zatraži od samog izvršenika i od drugih u zahtjevu određenih fizičkih i pravnih lica, odnosno upravnih i drugih organa i organizacija da sudu dostave podatke o imovini izvršenika, ako tražilac izvršenja učini vjerovatnim da bi ova lica mogla imati ove podatke.

(2) Zahtjev iz stava 1. ovog člana može se istaći i nakon donošenja rješenja o izvršenju ako izvršenje na predloženom sredstvu izvršenja nije uspjelo.

Osnovna svrha citiranog člana je da se omogući tražiteljima izvršenja da pribavljanjem podataka o imovini izvršenika putem suda dođu do informacija koje ne mogu samostalno pribaviti, zbog toga što se radi o podacima koji su lične prirode.

Praksa sudova pokazuje da tražitelji izvršenja ne postupaju u duhu citiranog člana, sa velikom vjerovatnoćom razloga pogrešnog interpretiranja odredbe.

Pravilna primjena citiranog člana

Naime, u citiranoj odredbi stoji da se za primjenu iste, prije svega, mora raditi o izvršenom postupku koji je pokrenut na osnovu izvršne isprave, a ne i vjerodostojne isprave.

U takvom slučaju tražitelj izvršenja može u prijedlogu za izvršenje koji se zasniva na izvršnoj ispravi zahtijevati da sud prije ili nakon donošenja rješenja o izvršenju postupi na sljedeće načine: da od samog izvršenika ili od drugih fizičkih i pravnih lica zatraži da sudu dostave podatke o imovini izvršenika. Ovo drugo samo pod uslovom da tražitelj izvršenja učini vjerovatnim da ova lica mogu imati ove podatke.

Učiniti vjerovatnim da naprijed navedena lica imaju podatke o imovini izvršenika, znači da moraju dokazati sudu da su poduzeli sve moguće radnje

prikupljanja podataka o imovini izvršenika prije podnošenja zahtjeva sudu.¹

Isto ukazuje na to da podatke koji se imaju pribaviti iz javnih knjiga kao što su podaci o nekretninama, vozilima i slično, dakle podacima koji nisu lične prirode, a vode se u javnim registrima, imaju biti pribavljeni isključivo od tražitelja izvršenja.

U ostalim slučajevima tražitelj izvršenja treba učiniti vjerovatnim da određena pravna ili fizička lica mogu imati navedene podatke, što podrazumijeva da tražitelj izvršenja treba pobliže naznačiti koju imovinu izvršenika i kod kojeg lica treba ispitati.

Tek nakon toga je moguće zatražiti da sud službenim putem pribavi podatke o imovini izvršenika, a koji podaci se ne vode u javnim registrima.

Učinkovitost dosadašnje primjene citiranog člana

Naime, pokazalo se da je izvršenje na pokretnim stvarima najneefikasnije i sa najviše problema u praksi. U dosadašnjem radu sudova, član 37. ZIPFBiH je sredstvo koje odugovlači postupak, a ne daje učinkovite rezultate, jer izvršenici – fizička lica uglavnom ne dostavljaju sudu popunjene obrasce P1, P2 i P3² pa, slijedeći zakonsku normu, sud donosi rješenje o novčanom kažnjavanju izvršenika zbog nedostavljanja podataka. Međutim, takva rješenja o novčanom kažnjavanju se ne mogu provesti jer se uglavnom radi o izvršenicima gdje je sredstvo izvršenja pljenidba pokretnih stvari, odnosno u predmetima gdje se iz pokretnih stvari ne može naplatiti ni glavni dug.

¹ Izvod iz odluke Kantonalnog suda u Zenici broj 43 0 I 064952 12 Gži od 6. 2. 2013. godine: „Dakle, ne može tražitelj izvršenja očekivati od suda da izvršni sud preuzme obaveze koje su odredbama ZIP-a propisane kao obaveze tražitelja izvršenja, te onda kada sud odbije da preuzme obaveze koje su u nadležnosti tražitelja izvršenja, smatrati da je takvo postupanje izvršnog suda nezakonito. Izvršni postupak je po zakonu hitan (član 5. stav 1. ZIP-a), ali hitnost postupka podrazumijeva i obavezu preuzimanja radnji od strane tražitelja izvršenja u smislu da iste budu preduzete na način i u rokovima koji su Zakonom propisani, a ne da tražitelj izvršenja podnosi nepotpune i neuredne podneske, te da očekuje da sud postupa i donosi odluke po tako neurednim i nepotpunim podnescima. Ovaj sud nema namjeru da savjetuje tražitelja izvršenja kako će postupati prilikom stupanja u obligacionopravne odnose s određenim osobama, ali bi bilo logično očekivati da prilikom stupanja u iste, postupa sa pažnjom dobrog domaćina, odnosno pažnjom dobrog privrednika, kako to propisuje i odredba člana 18. Zakona o obligacionim odnosima. Zaključujući ugovore o pružanju svojih usluga sa raznim osobama bez da prethodno izvrši provjere o imovinskom stanju tih osoba, postoji dovoljno razloga da se može smatrati da tražitelj izvršenja prilikom stupanja u navedene obligacionopravne odnose ne postupa sa pažnjom dobrog domaćina, odnosno dobrog privrednika, a što se najbolje vidi iz činjenice u konkretnom predmetu kada tražitelj izvršenja nema nikakve podatke da li i kod koje banke izvršenik ima otvoren račun, da li posjeduje kakve pokretne stvari koje mogu biti predmet izvršenja i slično, a onda traži da sud preduzme radnje koje nisu u njegovoj nadležnosti i koje kao takve nije dužan i obavezan preduzeti.

² P1, P2 i P3 su obrasci koje je propisalo Ministarstvo pravde FBiH a na kojima izvršenici i druga pravna i fizička lica, na zahtjev suda, a u skladu sa članom 37. ZIPFBiH, imaju dostaviti podatke o imovini izvršenika

Izmjene i dopune citiranog člana

Upravo iz razloga što je dosadašnja koncepcija citiranog člana odugovlačila postupak, u predloženom izmjenama člana 37. ZIPFBiH, predložena je tzv. dužnost davanja podataka. U tom članu uspostavljena je obaveza za Zavod za penzijsko / mirovinsko osiguranje, Poresku upravu, Ministarstvo unutrašnjih poslova, finansijske organizacije i druge institucije ovlaštene za vođenje transakcijskih računa poslovnih subjekata kao i zemljišno-knjižni ured i ured za katastar da moraju osobi koja tvrdi da želi pokrenuti izvršni postupak, dati relevantne podatke a koji se odnose na podatke o kojima ove institucije / ustanove vode službenu evidenciju, odnosno registre. Iz tog razloga, u ovom članu brisan je stav 2. a koji se odnosi na istragu koju sprovodi sud po zahtjevu tražitelja izvršenja, u situaciji kada je ovaj tražio da sud utvrdi izvršenikovu imovinu. Na ovaj način bi se trebali rasteretiti sudovi, jer su preopterećeni zahtjevima stranaka ovakve vrste, a koji ničim nisu bili ograničeni ni uslovljeni.

Ukoliko se omogući da povjerioci koji potražuju izmirenja duga od velikog broja dužnika, a to su prije svih JKP i javni emiteri, dođu do podataka o prihodima izvršenika fizičkih lica to bi trebalo rezultirati sa podnošenjem prijedloga za izvršenje u kojima će prioritarno kao sredstvo izvršenja biti opredijeljena pljenidba plate, penzije, odnosno pljenidba i procjena motornog vozila. To bi u konačnici trebalo dovesti do ubrzanja izvršnog postupka, odnosno do smanjenja podnošenja prijedloga za dozvolu izvršenja u kojima je sredstvo izvršenja pljenidba pokretnih stvari izvršenika, a što je u skladu sa Preporukom Savjeta Evrope: „Pretraživanje i zapljena imovine izvršenika treba da budu što učinkovitiji i treba imati u vidu relevantne odredbe o ljudskim pravima i zaštiti ličnih podataka. Potrebno je ekspeditivno i efikasno prikupiti neophodne podatke o imovini izvršenika uvidom u relevantne informacije evidentirane u registrima i iz drugih izvora, a treba dati mogućnost i izvršenicima da sačine izjavu o svojoj imovini“.³ Izmjena ovog člana će biti jedna od najvažnijih izmjena u ZIPFBiH.

Načelo zaštite dostojanstva izvršenika u izvršnom postupku

Izvršni postupci pred prvostepenim sudovima u BiH se u najvećem procentu provode na pokretnim stvarima izvršenika. Zakon o izvršnom postupku FBiH,⁴ odredbom člana 117. stav (1) tačka 1) propisuje da ne mogu biti predmetom izvršenja predmeti koji su neophodno potrebni izvršeniku i članovima njegove porodice za zadovoljavanje svakodnevnih potreba.⁵

³ Preporuka savjeta Evrope, Rec (17), III.6

⁴ Zakon o izvršnom postupku FBiH („Službene novine FBiH“, br. 32/03, 52/03, 39/06 i 39/09 i 35/12).

⁵ Član 117. Izuzimanje od izvršenja (1) Ne mogu biti predmet izvršenja: 1) predmeti koji su neophodno potrebni izvršeniku i članovima njegove porodice za zadovoljavanje svakodnevnih potreba; 2) hrana i ogrjev za potrebe izvršenika i članova njegovog domaćinstva za tri mjeseca; 3) gotov novac izvršenika po osnovi potraživanja koja su izuzeta ili ograničena od izvršenja, te gotov novac izvršenika koji ima stalna mjesečna primanja do mjesečnog iznosa koji je prema zakonu izuzet od izvršenja proporcionalno vremenu do idućeg primanja; 4) medalje, ratne spomenice i drugo ordenje i priznanja, vjenčani prsten, lična pisma, rukopisi i drugi lični spisi izvršenika, porodične fotografije, lične i porodične isprave i porodični portreti. (2) Poštanska pošiljka ili poštanska novčana doznaka upućena izvršeniku ne može biti predmet izvršenja prije uručenja. (3) Odredbe stava 1. ovog člana ne odnose se na izvršenje radi ostvarenja novčanih potraživanja osiguranih ugovornim založnim pravom na pokretnim stvarima.

U sudskoj praksi postoje dileme o tome koji su to predmeti neophodno potrebni izvršeniku i članovima njegove porodice za zadovoljavanje svakodnevnih potreba. Dileme se ispoljavaju na način da se u nekim izvršnim postupcima dozvoljava, a u nekim ne dozvoljava zapljena i prodaja istovrsnih pokretnih stvari izvršenika. Jedan od razloga za prethodno navedeno je nepreciznost prethodno pomenute odredbe člana 117. ZIPFBiH, kojom je ostavljeno na dispoziciju postupajućem sudiji da sam odluči koji su to predmeti neophodni izvršeniku i članovima njegove porodice za zadovoljavanje svakodnevnih potreba. Nadalje, u pravnoj teoriji nije razjašnjeno ni koje su to pokretne stvari čije posjedovanje predstavlja pravo neophodno za ljudsko dostojanstvo ovog doba.

Načelo ljudskog dostojanstva

U Zakonu o izvršnom postupku BiH,⁶ članom 6. izričito je regulisano da će se pri provođenju izvršenja i obezbjeđenja paziti na dostojanstvo dužnika, odnosno protivnika obezbjeđenja kao i na to da izvršenje, odnosno obezbjeđenje za njega bude što manje nepovoljno. Iako federalni zakon o izvršnom postupku izričito ne propisuje ovakvo što, ipak se navedeni princip ima primijeniti u sudskoj praksi jer Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama,⁷ koja se direktno primjenjuje u našem pravnom sistemu, proklamuje ljudska prava sa jednakim dostojanstvom i pravima.

Šta bi značio pojam ljudska prava?

„Svi ljudi rođeni su slobodni, sa jednakim dostojanstvom i pravima“ – početak je prvog člana Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

To znači da svi mi, od trenutka rođenja, posjedujemo određena prava koja nazivamo ljudskim pravima. Ona su zajamčena svakom čovjeku na temelju njegova postojanja kao čovjeka i ona su neotuđiva (što znači da nikome ne mogu biti oduzeta). Za ljudska prava⁸ se može reći da su to oni standardi bez kojih ljudi ne mogu živjeti u dostojanstvu kao ljudska bića. Ljudska prava su temelj slobode, pravde i mira. Njihovo poštivanje omogućuje pojedincu i zajednici da se potpuno razviju.

Sljedeće dvije definicije su tipične definicije ljudskih prava:

- „Ljudskim pravima smatraju se zajamčena prava pojedinca na zaštitu od države, prava koja mu pripadaju na temelju njegova postojanja kao čovjeka, prava koja u svakom slučaju ostaju održiva i država ih ne može ograničavati. Oznaka „urođena“ i „neotuđiva“ prava potiče iz vremena borbe protiv apsolutizma. (...) jezgri ljudskih, odnosno osnovnih, prava pripadaju dostojanstvo čovjeka, pravo na razvoj ličnosti, jednakost pred zakonom i ravnopravnost, sloboda religije i rasuđivanja, sloboda mišljenja, sloboda tiska i informacija, sloboda učenja, sloboda okupljanja, sloboda ujedinjavanja, sloboda kretanja, sloboda izbora zanimanja i sloboda rada, nepovredivost stana, jamstvo privatnog vlasništva, jamstvo prava na nasljedstvo, pravo na azil i peticiju, kao i zakonska prava poput zaštite od neopravdanog uhićenja (...).“[2]
- „U političkom rječniku pojam ljudska prava označava cjelokupnost prava na slobodu koja pojedinac može zahtjevati na temelju svog postojanja kao čovjeka i koja mu zajednica mora pravno jamčiti iz etičkih razloga. U tom smislu riječ je o ‘prirodnim’, ‘nedržavnim’, ‘urođenim’ ili ‘neotuđivim’ pravima, kroz čije se poštivanje i osiguranje legitimira jedna politička zajednica (...).“[3]

⁶ Zakon o izvršnom postupku pred sudom BiH („Sl. glasnik BiH“, broj 18/03).

⁷ Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, pravni akt Savjeta Evrope, usvojen 1949. o zaštiti sloboda i prava, donijet u Rimu 4. novembra 1950. godine

⁸ <http://www.mathos.unios.hr/~dvojnovi/LJUDSKA%20PRAVA.htm> na dan 3. 9. 2014. godine

Dakle, naša se država, prihvatanjem Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, obavezala pobrinuti o osnovnim potrebama⁹ svog stanovništva.

Šta su to osnovne materijalne svakodnevne potrebe pojedinca?

Vjerovatno će se većina složiti da osnovne materijalne svakodnevne potrebe pojedinca čine:

1. odjeća, cipele, rublje i drugi predmeti za ličnu upotrebu, posteljina, posuđe, pokućstvo, štednjak, hladnjak, televizor, radioprijemnik i druge stvari za kućanstva ako ih lice i članovi njegova kućanstva trebaju za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba,
2. radna i rasplodna stoka, poljoprivredni strojevi i drugo radno oruđe koje lice kao poljoprivrednik treba za rad na svom gospodarstvu, te sjeme za uporabu i hranu za stoku potrebnu do sljedećeg razdoblja prinosa žetve, kosidbe i sl.,
3. knjige i druge stvari koje lice treba za obavljanje svoje znanstvene, umjetničke ili druge djelatnosti,
4. alat, oruđe, strojevi i drugi predmeti koji su fizičkoj osobi koja samostalno obavlja djelatnost nužni za obavljanje njegove upisane djelatnosti, te sirovine i pogonsko gorivo za određeni period.

S obzirom da se radi o objektivnom poimanju čovjekovih osnovnih potreba, to su neki pravni sistemi u propisima koji regulišu izvršni postupak izričito i detaljno naveli pomenute osnovne potrebe.

Nadalje, u pravnim sistemima regiona ni televizor i radioprijemnik ne može se plijeniti, jer izvršenik kao dio biračkog tijela ima pravo na informaciju, a koje pravo na informaciju je zagarantovano i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Praksa – izvršenje na pokretnim stvarima izvršenika

U sudskoj praksi se najčešće dešava da se tokom postupka, kao predmet izvršenja, u prodaji nađu kako stvari svakodnevno neophodne izvršeniku tako i stvari koje su male vrijednosti ili čak bez ikakve tržišne vrijednosti. Postavlja se pitanje ekonomske isplativosti provođenja postupka na istim, s obzirom da taj postupak pretpostavlja izlazak na teren zaposlenika suda radi popisa, procjene i zapljene. Potom slijedi prva prodaja, zatim druga prodaja, da bi se u konačnici postupak obustavio jer nije bilo zainteresovanih kupaca za navedene stvari.

Međutim, neovisno o ishodu, tražitelj izvršenja mora unaprijed uplatiti troškove postupka pa pored potraživanja zbog kojeg se postupak provodi, za tražioca izvršenja nastaju i dodatni troškove za koje je izvjesno da nikada neće moći biti naplaćeni.

Pomenuto se uglavnom odnosi na javna komunalna preduzeća te je potrebno opisanu situaciju posmatrati iz više uglova i vratiti se na obavezu države, prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, da se brine o osnovnim potrebama i dostojanstvu svog stanovništva. Tako bi ovo trebalo postati predmetom plana rješavanja socijalno ugroženih kategorija stanovništva jer su potrebe svakog pojedinca za npr. vodom, grijanjem, odvozom smeća i dr., stalne i neophodne i, na kraju, u javnom interesu (npr. prekid dovoda vode i odvoza smeća dovodi do epidemije, prekid grijanja kad je to jedini izvor zagrijavanja dovodi do prehlada i opterećenja zdravstvenog sistema i sl.).

U konačnici, oduzimanjem stvari koje su izvršeniku neophodne za zadovoljenje svakodnevnih potreba (npr. sjedeća garnitura, televizor i sl.) isti se dovodi u nepovoljno psihičko stanje, a mnoštvo takvih izvršenika jedno društvo dovodi do socijalne ugroženosti i nezadovoljstva dok postupanje u skladu sa načelom dostojanstva osigurava socijalni mir.

⁹ http://www.dadalos.org/bih/menschenrechte/grundkurs_mr2/Menschenw%C3%BCrde/menschen.htm na dan 3. 5. 2014. godine.